ئیسماعیل حمه امین:

چیرۆك نوسین پرۆسەیەکی لەسەر خۆیە و ئەوەی دەیەوێت چیرۆکنوس بێت لە ڕۆژهەلاتدا دەبێت فێری ئەوەبێت بەتەنیا بژی.!

چیرۆکی کوردی وەك هەر ژانرێکی تری دنیای ئەدەبی ئێمە کەم و زۆر لەئاریشەی (نەخوێندنەوە) دا دەژی ,ئەم (نەخوێندنەوە) یە پەڕیوەتە خەیاڵی نوسەرەکانمان و لەپێش پرسیاری (بۆ نوسین؟) ڕایگرتوون, بە تەنیش ئەمانەوە پرسیارەهایەکی وەك هزر لەکوێی چیرۆکی ئێمەدا تانو پۆی خۆی نەخشاندووە ؟زمانی چیرۆك توانای گواستنەوەی ئایدیای هەیە بۆ سەر کاغەز؟چیرۆکی کوردی بەراورد بە ئەزموون و مێژووی خۆی لەکوێی چیرۆکی جیهانیدایە؟ئایا لەئەدەبدا شتێك هەیە بە ناوی تێکستی جیهانی و تێکستی لۆکاڵی ؟لەسەر ئەم تەوەرانە ئەم گفتوگۆیەمان لەگەڵ چیرۆکنوس و روناکبیر ئیسماعیل حمە امین ئەنجامدا:

گفتوگۆی : توانا ئەمین

توانا ئەمین : ئەگەر لە زەمەنێکدا چیرۆك تەنها بۆ ئەوە گێڕرابێتەوەکە(لەوەحشییەتی بێزاری قوتارمانکات) ئەدی ئێستا چیرۆکی نوێ دەیەوەێ چی زێدەتر بە مرۆڤ ببەخشێ؟ بەمانایەکیتر ئێوە بۆ چیرۆك دەنوسن؟ , چیرۆك نوسینتان خزمەت بەکوێی مرۆڤایەتی دەکات؟

ئیسماعیل حەمەئەمین : بۆچی چیرۆك دەنوسم !! .. ئەزانی چی ئازیزم ، کاتی خۆی لە یەکەم کۆڕی چیرۆك خوێندنەوەمدا لە1987 لە هۆڵی ڕۆشنبیری سلێمانی هەمان پرسیاریان لێکردم، ئەو زەمەنە تارادەیەك لەژێر کاریگەری ڕیالستی سۆسیالستیدا بووم، بەلام بەهەمان شێوەش هەولی دوورکەوتنەوەمدا لەو ئەرکە سەیرانەی کەئەو قوتابخانەیە دەیخستە پاڵ وەزیفەی ئەدەب بەگشتی . بەهەر حاڵ ، هەمان پرسیارم لێکرا و وابزانم وەلامێکی خێرام دایەوە ، وەلامێك لەژێر کاریگەری حەماسی کەش و هەوای کۆڕەکەدا گونجاو بوو، وابزانم گووتم : من بۆ ئێوە چیرۆك دەنوسم !!، لەدەرەوەی هۆڵەکە (شێرزاد حەسەن) پێی گووتم : چیرۆکنوس بۆ کەس نانوسێت، دەبێت باش لەوە تێبگەیت !!.لە پشت ئەم دێڕانەوە وەزیفەیەکی گەورەتر فروانتر لەوەی ئەدەبی بەرگری و سۆسیالستی بانگەشەی دەکرد ، خۆی ئاشکرا دەکرد، وەزیفەیەك چەندە ئیندیڤیدوال و کەسیە ئەوەندەش ئیستاتیکیە، لەوبڕوایەدام ئەو ڕایەی شێرزاد حەسەن تاوەکو ئەمڕۆش دەخوات. ئەمە جگەلەوەی من ڕۆژانە ئەم پرسیارە لەخۆم دەکەم : من بۆچی دەنوسم !!، ئەم پرسیارە هەر جارەی دەمگەیەنەتە بەردەم دنیایەکی جیاوازتر لەخودی خۆمدا، لەوانەیە چیرۆك نوسین بەم دیوەدا پڕۆسەیەکی (دۆزینەوەی خودێکی شاراوە یان ونبوو) بێت لە ڕۆژانە ژیاندا. دەشێت حەزێك بێت لە دەسەلاتێکی وەحشی و بێئامان کەزۆر جار (فاشیستانەیە) ، قەلاچۆکارانەیە ، تێکدەرانەیە بەرامبەر بەهەقیقەت و ژیان . حەزێکە بۆ کردنی هەموو هەقیقەتێك بە (گێڕانەوە) بەلام کامە گێڕانەوە، ئەوەی چیرۆکنوس دەیەوێت ، نەك ئەوەی کەهەیە و مێژووە!، چیرۆکنوسین بەم مانایە پڕۆسەیەکی غەدرلێکدرنی ژیانە ، مومارەسەکردنێکی فاشیانەیە لەسەر شێوازێکی دیکە، گەر فاشیەت لە فانتازیایەکی دەسەلاتگەری بێجلەو و کوشندەوە سەریهەڵدابێت ، بیەوێت نەتەوە و توخم و تەنانەت پێکهاتەی لەشی مرۆڤیش پێوانە بکات لەسەر بنەمای فانتازی خۆی ، ڕەگەزە نامۆ و ناشرینەکان لەناو بەرێت لە پێناو گێڕانەوەی چیرۆکەکانی خۆی ، ئەوا چیرۆکنوس تەنها لەسەر ئاستی زمان و پەیوەندی بەهەقیقەتەوە ئەو پڕۆسێسە ئەنجامەدا بەلام بەدیوێکی ئیستاتیکی . بەلام ئەمە لەو هەقیقەتە

ناگۆڕێت کەچیرۆکنوس دەیەوێت هەموو گێڕانەوەیەك لە ژیان بسەنێتەوە و لەنێو دەقدا گێڕانەوەی دیکەی لێ پێکبهێنێت، ئەوەی دەقە جوانەکانی گێڕانەوەی چیرۆکنوسان بخوێنێتەوە خۆی لەبەردەم نەخشەی شارێکدا دەبینێت ، گەر بڕوای پێبکەین و نەخشەی چیرۆکنوسەکان وەربگرین ئەوا لەنێو شاری ڕاستەقینەدا حەتمەن وندەبین. بڕوام پێبکە ئەو شارانەی (کاروان کاکەسوور) باسیان دەکات ، ئەو گەراجی پاس و کۆڵانانەی ئەو کێشاوێتی لەچیرۆك و ڕۆمانەکانیدا، ئەو هەولێرەی ئەو لە نوسینەکانیدا باسی لێوەکردووە ، تەواو جیاوازە لە هەیقەتی شارەکان خۆیان !، خۆ ئەگەر نەخشەی شاری هەولێر لەکاروانەوە وەربگرین ، ئەئکید بە لەهەولێر ون دەبین ، ئەوە هەولێرێکە کاروان دەینەخشێنێت بەگێڕانەوەکانی، نەك ئەو هەولێرەی کەهەیە ، نەك ئەو هەولێرەی شێرزاد حەسەن و مەمی چیرۆکنوس و سەلاح عومەر دەیبینین، بەکورتی هەر یەك لەو چیرۆکنوسانە پڕۆسەی قەڵاچۆکردنی شوێن و زەمەنەکان پیادە دەکەن لە پێناو شێواندنێکی دیکەی ژیان ، بۆ هیچ نا ، تەنها لەبەر ئەوەی حەزێکی سەیر هەیە بۆ دەسەڵاتێك کە هەموو دنیا لەگێڕانەوەدا کورتبکاتەوە، هەموو شتێك بەئارەزووی خۆی بگێڕێتەوە، گەر ئەمە نهێنی جوانیەکانی پڕۆسەی چیرۆکنوسین بێت و لەهەمانکاتیشدا بەشێك بێت لە مەبەستەکانی ، ئەوا بەدیوێکی دیکەدا چیرۆکنوس ئەو خودە فاشیستەیە سەرمەستە بەجوانیەکانی دەسەڵاتێك کە دەتوانم بەدەسەڵاتی ئیستاتیکا ناوی بەرم .

لێرەوە هەموو پرسیارێك لەمەڕ بۆچی دەنوسی و وەزیفەی چیرۆکنوسین چیە!!، خۆی لەبەردەم وەڵامی سەیر وسەمەرەدا دەبینێتەوە کە پابەندن بە کێشەکانی خود لەگەڵ جیهاندا، خودێك دەیەوێت لەڕێگەی گێڕانەوە جیهان پێناسەبکات.. ئەو حەزە بۆ گێڕانەوە ، ئەو کەڵکەڵەیە ، دروستکەری هەموو ئاینەکانە، کێها ئاین هەیە بەدەر بێت لە گێڕانەوەی چیرۆکەکانی خۆی !!. کێها بیرمەندو فەیلەسوف نیە خەون بەوە نەبینێت کە ڕۆمانێك بنوسێت ؟!. ڕۆڵان بارت تاوەکو مردنی هەر باسی ڕۆمانێکی دەکرد کەبەنیاز بوو بینوسێت، ئادوارد سەعیدی بیرمەند هەتاوەکو مردنی هەر باسی ڕۆمانێکی کردووە کە نەینوسیوە!، خەونی گێڕانەوە ، خەونێکی لێرەبوون و وجودیانەیە. خۆ گەر دەسەڵاتی سیاسی لەچیرۆکەکانی دابېڕیت هیچی لێ نامێنێتەوە !!. چیرۆکنوسین سیحری دەسەڵاتێکە کە بە توندوتیژی و سیاسەت پێیناگەیت، گێڕانەوە دەسەڵاتێکی تایبەتە خاوەن جادووی خۆیەتی . بەم شێوەیە دنیای ئێمە، دنیای چیرۆکەکانە کەبەردەوام خۆی بەرهەمدەهێنێتەوە ..

لە پەراوێزی ئەم پرسیارەدا ئادۆرنۆم بیر دەکەوێتەوە کە دەربارەی (مارسیل برۆست) دەڵێت : ئەو کوڕە دەوڵەمەندەی گرنگ نیە ئایا لە بەهرەمەندیەوە ، یاخود لە لاوازیەوە پیشەی هونەرمەند یاخود ڕۆشنبیری بۆ خۆی هەڵبژاردووە ..لەبەر ئەوە بە سەختی تێدەگەم وەڵامی پرسیارێك بدەمەوە، کەدوای نوسینی هەر بەرهەمێکم لەخۆمی دەکەم و دەڵێم : ئەی دوایی ؟!! ... ئەمانە هەموو ئەو کێشەبەندیانەن پرسیارەکەت لەلای من دەیانهاروژێنێت..

توانا ئەمین : لەئاستی فکریدا بۆئەوەی چیرۆکێکی قوڵمان هەبێت پێویستە سەبژێکتێکی قورسمان ئامادەبێت.ئایا زمان لەچیرۆکدا هێزی گۆڕین و ئیش لەسەرکردنی بابەتی هەیە لەڕوداوێکی سادەوە شۆڕییکاتەوە بۆ تونێلەکانی لەسەر وەستان؟.

ئیسماعیل حەمەئەمین: ئەمە پرسیارێکی زیرەکانەیە، دووپرسیارە پێکەوە گرێدراوە..من پێمووایە دەبێت ئێمە خاوەن هەستێکی جیاوازکار بین لەنێوان فیکر وەك خۆی و فیکریش وەك یەکەیەکی گێڕانەوە. لەنێوان ئەم دووانەدا جیاوازیەکی گەورە هەیە ، لەگەڵ ئەوەی وەك هەموو هونەرێکی نوسین و بیرکردنەوە لە چەندەها کۆڵانی ڕۆشنبیریدا ڕوویان دەبێت بە ڕووی یەکترەوە.. گەر (هزر – فکر) لەنوسینی فەلسەفی و کۆمەڵایەتی و ڕاڤەیدا لە پەیوەندیدا بەجیهانەوە ، کۆنکرێتیەکی هەبێت و ڕاستەوخۆ گفتوگۆ ئامێز بێت، پشت ببەستێت بە حونجەتکاری و تیۆرە و گریمانەی فیکریەوە ، گفتوگیەکی دیاریکراوی هێڵ نەخشەبۆکێشراوی ڕوون و ئاشکرای هەبێت بۆ دیاریکردنی فینۆمینە کۆمەڵایەتی و فەلسەفیەکان. ئەوا لەکردەی چیرۆکنوسین و ڕۆمانوسیدا (بەرهەمهێنانی هزر) بەئاڕاستەیەکی جیاوازتردا تێپەڕ دەبێت، چیدی ڕاستەوخۆیی (هزر) بەهەرم نایەت و چیدی حونجەتکاریەکی کۆنکرێتی (دیاریکراو ، ڕاستەوخۆ) نیە بۆ پەیوەندی نێوان دنیاو کەسەکان و ڕووداوەکان. بەڵکو ئەوە جوڵەی فیگوری ڕۆمان و چیرۆکە لەنێو ڕووداو و شوێن و کاتدا، کە(زەمەنی هزر) بەرهەمدێنێت !. مەبەستیشم لە زەمەنی هزر ئەو چرکەساتەیە کەلە پڕۆسەی خوێندنەوەی ئێمەدا بۆ چیرۆك، دنیایەکی دیکە بەچەندەها ڕەهەندی جیاوازەوە دەدۆزێتەوە، ئیدی چیدی دنیای شار و کەسەکان لەبەر چاومان لەدوای خوێندنەوەی ڕۆمانێکی جوانەوە ، وەك خۆیان نامێنن، چیدی تێڕوانین و چێژمان بۆ ژیان وەکو جاران نابن ، گۆڕانینان بەسەردا دێت. ئەوەی مارکێز بخوێنێتەوە ، هەموو ئەو پەیوەندیە جادووگەرانەی ڕیالێکی سەخت و بێمانای مرۆڤایەتی دەدۆزێتەوە، کەتاوەکو ئێستا خورافەی خۆی بەرهەمدێنێت. خورافەی دروستبوونی ژەنراڵەکان لە پەڕۆی پیسی قەحبەکانی نێو دارستانەکانی باران، فیکەفیکی بەردەوام بێوازکاری گونی ژەنراڵ لە(پایزی پاتریارکدا) ئەو پارادۆکسە سیاسی و شکستیە

گەورەیەی مۆدێرنە حەیابەردەکات کە بانگەشەی دنیایەکی یەکسان دەکات. ئەو یەکسانیەی کەتاڕادەیەك لەنێوخۆی وڵاتانی بەرهەمهێنی مۆدێرنەوە دەستبەر کراوە ، کەچی هەمان وڵاتی دیموکراتخوازە، بۆ مانەوەی خۆی دەریای کاریی دەخاتە ژێر دەستی ژەنراڵێکی خرفەوە!!..

کاتێك (سێرڤانتیس) لە سەدەی شازدەدا (دۆنکیخۆتە) ی نوسی میشێل فۆکۆی نەدەناسی!!، کەچی دوای چوارسەدە، دۆنکیخیۆتە لەنوسینەکانی فۆکۆدا ناوەڕۆکی بەرهەمهێنانی چەندەها تیۆزی فیکری بوون..بەم شێوەیە ڕۆمان و چیرۆکە باشەکان، ڕوانین و تێڕوانینمان بۆ ژیان و شتەکان دەگۆڕن، وەکو فەلسەفە نیە کە بەڕاستەوخۆیی کاریگەی هەبێت لەسەر مامەڵەمان بۆ خەڵکی و هەڵوێستمان بەرامبەر دنیا، نەخێر ، کاریگەریەکانی پڕۆسەی بەرهەمهێنانی مانا یان هزر ، ئاڕاستەیەکی دیکە وەردەگرێت. چێژ و چەشەمان بۆ ژیان و ووردەکاریەکانی نێو دەروون و پەیوەندیەکان بەشێوەیەکی دیکە دەبینین، ژیان بەشێوەیەکی دیکە دەدۆزینەوە ، کەتاوەکو ئێستا بەختەوەریەك هەبووە لە سوچێکی ناشریندا و ئێمە نەماندۆزیوەتەوە، هزر لە چیرۆك و گێڕانەوەدا چێژ و دووری نوێمان لە جیهاندا بۆ دەدۆزێتەوە. پڕۆسەی بەرهەمهێنانی ئیدیاو جیهانبینیەکان، پڕۆسەیەکی خێراو زۆرجاریش ڕستەی کورتن کە هاوکێشەی فیکری بەرهەمدێنن ، بەبێئەوەی بەڕاستەوخۆیی و حونجەتکاریدا تێپەڕ بێت. دیارە دەبێت ئەوە بڵێین کە پڕۆسەی خوێندنەوەی ڕەخنەگرانەیە ئەم هزرە جارێکی دیکە دەدۆزێتەوە، بێگومان ڕەخنەگران ئەو خوێنەرە بەسەلیقە و زیرەکانەن کە هزر لەنێو کوڵانەکانی ڕووداوەکاندا دەدۆزنەوە و جارێکی دیکە مانای دیکەی لێ بەرهەمدێنن. بەم شێوەیە پڕۆسەی بەرهەمهێنانی هزر پڕۆسەیەکە وابەستەیە بەخوێنەرێکی زیرەك و بەتوانا و ڕەخنەگری بەسەلیقە، کەبەداخەوە لەنێوەندی ئەدەبی ئێمەدا دەگمەنن و گەر شتێکیش بخوێننەوە ئەوا بەدووی نوسەر دیارەکانن و دۆزینەوەی نوسەری نوێ و چەشەی نوێ بابەتێکە ڕۆشنبیریەك و هەستکردنێکی بەلێپسراوێتی ئەدەبی پێویستە کەبەداخەوە تاوەکو ئێستا بەشێوەیەکی بەرچاو بەدیم نەکردوو، دەبێت ئەوەش بڵێم کە هەندێك ڕەخنەگری گەنجمان هەن وورده وورده پێدەگەن و جێگەی هیوان ..بەهەرحاڵ ، گەر خوێندنەوەی ڕەخنەگرانە نەبن، ئەوا هزر بەنوستوویی لەدەقی گێڕانەوەدا دەمێنێتەوە، وەك ئەوەی ئەمڕۆ لە ئەدەبی کوردیماندا دەیبینین.

ئەمە لایەنێکی پرسیارەکەت بوو، لەلایەکی دیکەوە دەمەوێت بڵێم : بابەتێکی قورس نیە کە هزر لەڕۆماندا بەرهەمبهێنێت!!، نەخێر ، ئەمە ڕایەکی سەیرە !، هاوکێشەی جوانیەکان و خۆڕسکیەتی گێڕانەوە دەخاتە ژێر جەبری (هزرە) وە، ئەز پێیوایە ئەو هاوکێشەیە بەسەر نوسینی فکری و فەلسەفیدا زیاتر پراکتیزە دەبێت ، وەك لەئەدەب. بەداخەوە لەبەر ئەوەی نێوەندێکی زانکۆیی باڵا نیە بۆ بەرهەمهێنانی بیرو ئیدیاکان، هەر بۆ یە هەموو فەیلەسوفێك لە نێوەندی ڕۆشنبیری کوردیدا خۆی لێبووە بە ئەدیب و هەموو ئەدیبیێکیش وەك ئەدیب نافەلسەفێنێ بەڵکو وەك پرۆفسۆرێکی بەشی فەلسەفە ، بەشێوەیەك کەلەگەشتی ئەمجارەی کوردستانمدا سەرم سوڕما لەم هەموو فۆکۆ و دێردا و هابرمازە زۆرانە !! .. بەهەر حاڵ .. نەبوونی ئەم خانەبەندیە زۆر سێبەری ئەم یان لەوی دیکەدا تێکەڵکردووە، هەر ئەو سێبەرانەن کە خۆیان کێشاوەتە نێو پرسیارەکەی تۆوە کە پێتووایە کاری ڕۆماننوس بەرهەمهێنانی فیکرە ، بەمەرجێك ئەوە زیاتر کاری فەیلەسوف و ڕاڤەکاری سیاسی و کۆمەڵایەتیە، چونکە ئەوە ئەوانن کەهەموو جوڵەکانی ژیان دەخەنە ژێر پرسیارەوە بە مەبەستی گەیشتن بە چەندەها کلێشەی کۆنکریتی و دیاریکراو لە بەرهەمهێنانی مانادا ..

ڕۆمان بەهەمان شێوە مانا بەرهەمدێنێت بەڵام لەنێو هەمەڕەنگیەکی سەیری کلێشەی گێڕانەوە و جوڵەدا، هەروەك ژیان خۆی کە پێکهاتووە لەکەس و شوێن و ڕووداو و ئاسمان و وەرزەکان ، ئاوەها ڕۆمانوس ژیان دەخوڵقێنێت بەهەموو دووریەکانیەوە، ئیدی کێ لەدوایدا دێت و لە نێو ڕۆمانێکی تایبەتدا قسە لەسەر کلێشەکانی ژیان دەکات ، ئەوە مەسەلەیەکی دیکەیە. من پێمووایە بابەتی قورس و ئاسان نیە، بەڵکو ئیشکایەلیەتێکی مرۆیی هەیە ، کەلەشێوەی کەڵکەڵەیەکی ئاڵۆز ڕۆماننوس نیگەران دەکات، کەڵکەڵەیەکە تۆ ناوت ناوە (سەبژێکت) .

فەلسەفە و فیکر یارمەتی دەرن بەڵام بەهانای ڕۆمانوسەوە نایەن و قەناعەتی پێناهێنن بۆ نوسین، بەڵکو ئەوە پێگەیشتنی ڕووداوەکانە کەفیکر ڕا پێچی ئیشکالیەتاکانی خۆی دەکات ، نەك پێچەوانەوە.. ئیدی ئەو بیرۆکانەی لەگێڕانەوەدا خۆیان لەکەسایەتی و ڕووداو و هەڵبژاردنی زەمەندا فۆرمولەدەکەنەوە. هیچ نەخشە بۆ کێشانێك نیە کە بڵێین : ئاها .. ئەم بابەتە قورسایەکی مێژوویی و فیکری هەیە و گەر بکرێت بەڕۆمان یان چیرۆك شاکارێکی ئەدەبی لێدەردەچێت!!.. ئەمە کەوتنە نێو وەهمەکانی مێژوو و ئیدیاکانە گەر ئیدیالیستیەکی بەتاڵ نەبێت!. بە پێچەوانەوە، زۆر جار ناوەڕۆکی چیرۆکەکان چەندە ئاسان وساکارن ئەوەندە لە بەرهەمهێنانی چێژ و چەشەی ئەدەبی و (هزری گێڕانەوە) مانای جۆراو جۆر و کلێشەی بیرکردنەوەی دیکە لەمەڕ جیهان بەرهەمدێنێن. من (هزری گێڕانەوە) بەو هزرە تێدەگەم کە دوور لە کێشمەکێشە ڕاستەوخۆیەکانی بیریاران وفەیلەسوفان خۆی پێك دێنێت، لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانم ڕۆمانووسێك بهێنمە بەرچاوم بەبێ پێشینیەکی قوڵی فیکری و خوێندنەوەیەکی تێر و تینوو.. ڕۆمانـنوسین کردەیەکە بەبێ خوێندنەوەیەکی دەوڵەمەند بەرهەمنایەت، بەڵام لەکاتی پڕۆسەی نوسینی ڕۆمان خۆیدا هەموو کۆنکرێتی و دیاریکراویەکی ئەو خوێندنەوانە دەڕژێنە کەش و هەوای ژیانێك کە ڕۆماننوس دەیخوڵقێنێت.. چۆن ئێمە ناتوانین خودا وەك خوادیەکی بیرکەرەوە لە مەخلوق مەزندەبکەین ، ئاوەهاش ناتوانم ڕۆماننوس بەبێ فیکر مەزندە بکەین.. لێرەوە ڕۆمان گرنگی بەژیان و زەمەن و دۆزینەوەی پەیوەندیە شاراوەکانی ژیان دەدات، بەمەش دووریەکی دیکە

دەبەخشتێت بەژیان و فیکر خۆی .. بیرت نەچێت زۆربەی ڕۆمانە باشەکان لە بیرۆکەی زۆر سادەوە سەرچاوە هەڵدەگرن پاشان وەك جاڵجاڵۆکە تەنی خۆیان ئاڵۆز دەکەن، ڕۆمانی باش چەندە ئاسانە بۆ خوێندەوە ، ئەوەندەش ئاڵۆزە لە پێکهێنانی ماناکاندا، هەروەها بە پێچەوانەشەوە..

توانا ئەمین: توانا ی گێڕانەوە دەکارێت تەحەکوم بەکۆی چیرۆکێك بکات و لەچیرۆکێکی تەقلیدییەوە بیبات بەرەو چیرۆکێکی نوێ؟چیرۆکنوس زیاتر بەکامە ڕەگەز لە ڕگەزەکانی زمان ,گێرانەوە ,گرێچنی ,شوێن کات....دەتوانێت چیروکێکی جوان بنوسێت؟

ئیسماعیل حەمەئەمین: بەهەمووی ئازیزم .. بەکۆی هەمووی دەتوانین چیرۆکێکی باش بنوسین، دەڵێم باش نەك جوان، چونکە چیرۆکە باشەکان بەدرێژایی مێژوو دەخوێنرێنەوە، چیرۆکەجوانەکان لەگەڵ گۆڕانی کەش و هەوای زەمەنێکی چەشەی ئەدەبی بەسەر دەچن.. دەبێت کاتێك باس لەئەدەب بکەین ، چەمکەکان دیاری بکەین بۆ ئەوەی بزانین لەکوێدا وەستاوین، بەهەمان شێوە پرسیار لەتەکنیکی چیرۆکنوسین، بەچیرۆکنوس خۆی وەلام نادرێتەوە ، بەڵکو (بەرێژەییەوە) ڕەخنەگرەکان وەڵامی دەدەنەوە، ئەوانیش خوێنەرێکی بەهێزی تێکستەکانن .. لێرەوە(باش) و (جوان) دوو مەسەلەی گرنگن کەلە پەراوێزی وەڵامی ئەم پرسیارەدا تێڕوانینی تایبەتم هەیە بۆی .. بەڵام بابێینەوە سەر وەڵامی پرسیارەکەت، وەك گووتم ، بەهەموویان بەهەموو ڕەگەزەکان، چونکە هیچیان دابڕاو نین لەوی دیکە و هیچیان بەبێ ئەوی دیکەیان ناتوانێت کار بکات، تۆ دەبێت لەچیرۆکدا شوێن هەبێت ، کات هەبێت ، زەمەنێکی ناوەکی یاوەکو فیزیکی هەبێت، ناوەڕۆرك هەبێت ، ئەوەی هەموو ئەمانە پێکەوە گرێدەدا گرێچنە ، گرێچن وەك لەچیرۆکی کلاسیکدا چەقی پرۆسەی گێڕانەوەیە، بەڵام لە تەکنیکی تەوژمی هۆشدا بەتایبەت (جێمس جۆیس) دا ، گرێچن دابەش دەبێت بە چەند یەکەیەکی گێڕانەوە لەکۆتایی چیرۆکەکە خوێنەر خۆی لەبەردەم پانۆرامایەکدا دەبینێتەوە کەتۆبۆگرافیای چیرۆکەکەدا پێکدەهێنێت. دەشێت گرێچن هەر لەسەرەتای چیرۆکەکەدا بێت، هەر لەسەرتای (چیرۆکی مەرگێکی ئاشکرا) ی مارکێزدا ، هەمووان دەزانین کە فیگوری سەرکی ڕۆمانەکە کوژراوە ، پاشان ئەوانی دیکە چیرۆکەکان دەگێڕنەوە، (کامیلۆ خۆسێ سێلا) لە ڕۆمانی (ئاوازی ماسۆرکا بۆ دوو مردوو) هەمان تەکنیك بەکار دێنێت، کەچی هەر هەمان ڕۆماننوس لە ڕۆمانی (مس گاداڤێل قسە لەگەڵ کوڕەکەیدا دەکات..) هەر بەشەی بابەتێکی سەربەخۆ و گرێچنێکی تایبەتە، (شێرزاد حەسەن) گرێچن بەسەر ڕووبەرێکی زمانەوانی ، زۆر جار خوتبەبێژانەی کەسی یەکەمی تاکدا دابەشدەکات ، لەلای (تەها ئەحمەد ڕەسوڵ) گرێچن چەقی چیرۆکەکان پێکدێنێت و هەموو چیرۆکێکی ئەو یاریەکی جوانە لە هاوکێشەی فیگور و زەمەن و کات. کاروان کاکە سوور لە گرێچنێکی بچوکەوە دەستپێدەکات ، بۆ چەندەها گرێچنی دیکە ، ڕۆمانی (ئای لەڤیلیا یا ڤیلیا) نمونەیەکی باڵای یاری جوانی هەموو ڕەگەزەکانی چیرۆکن کەبەداخەوە ڕۆشنبیری خوێنەری ئێمە نەگەیشتۆتە ئاستی ئەو چەشە باڵایەی، چێژ لەو ڕۆمانە وەربگرێت. بە پێچەوانەوە (بەختیار عەلی) لە ڕۆمانی (دواهەمین هەناری دونیا) دا هەمان گرێچن دەکاتە قوربانی دەستەواژە خوتبەبێژی فیگورەکانی، بەشێوەیەك کە نە خوێنەر نە فیگوری ڕۆمانەکەی سەربەستیان هەبێت، کەچی هەر بەختیارە لە ڕۆمانی (مەرگی تاقانەی دووهەم) وەك چیرۆکەکەی مارکێز (چیرۆکی مەرگێکی ئاشکرا) گرێچنەکە ئاشکرا دەکات ، پاشان دەچێتە نێو زەمەنی کەس و شوێنەکانەوە ، ئەویش گرێچن بەسەر ڕووبەرێکی زمانەوانی دابەش دەکات. هەموو ئەمانە لە کات و شوێن و زەمەنی سایکۆلۆژی و فیزیکیدا ڕوودەدەن ، گرێیەندکردنی هەموو ئەمانە زمانی تایبەتی چیرۆکنوس دیاری دەکات .. هەموو ئەم چیرۆکنوسانە، هەر یەکەو یاری گێڕانەوەی خۆیان مومارەسە دەکەن، لەڕێگەی گرێچنەوە، چونکە ئەوە گرێچنە کە شوێن و کات و زەمەنی سایکۆلۆژی لە فۆرمی گێڕانەوە یاخود هونەری گێڕانەوەدا کۆدەکاتەوە.

دیارە سەرکەوتوویی هەموو یەکێك لەو هاوڕێ ئازیزانەم، لەتەها ئەحمەد ڕەسوڵەوە وە بیگرە تاوەکو دەگاتە بەختیار عەلی و عەتا موحەمەد و کاروان کاکەسوور و شێرزاد حەسەن و زۆری دیکەی کلاسیکی وەك کۆمەڵە چیرۆکی (ئەبێ و نابێ و ڕایەکی زمانەوانی ..) موحەمەد ئەمین موحەمەد وچیرۆکەکانی مامۆستا حوسێن عارف و (سێبەری ئەسپە شێی) مامۆستا حەمەفەریق حەسەن و زۆری دیکە لەوەدایە، کەهەمووان ، پابەندن بە کلاسیکیاتی چیرۆکنوسین، بچن چیرۆکەکانی مامۆستا (مەم) ، چیرۆکە کۆنەکانی بخوێنەوە، کۆمەڵە چیرۆکی (پە نجافلس) ، بچن (چای شیرین)ی حوسێن عارف بخوێنەوە، بچن (هەوار) ی مامۆستا ڕەوف بێگەرد بخوێنەوە، بچن (ڕەشپۆشێکی جیهانی چوارەم) مامۆستا موستەفا ساڵح کەریم بخوێنەوە، ئەمانەو زۆری دیکە کە سەرەتاکانی چیرۆکی کوردین تاوەکو دەگاتە شێرزاد و نەوەی ئێمە.. هەمووان پابەندن بە ئەلف وبای چیرۆکنوسینەوە، بەڵێ ئەلف وبای چیرۆکنوسن کەخەریکە ئەمڕۆ لەنەشارەزایی هەندێك بە نێو (چیرۆکنوس) وە لە(هونەرەکانی گێڕانەوە) بەشێوەیەك کەنازانین کەی چیرۆکەکە دەستی پێکردووە و کەی کۆتایش هاتووە، کەتەواو دەبین

لەخوێندنەوەی ئەو جۆرە چیرۆکانە دەبێت بڵێن : ئەو چی بوو خودایە .. ئەو هەرایە چی بوو..جگەلەکۆمەڵێك وێنەی پەخشانی (جوان) نەبێت ، وەك ئەوانەی لە تێکستەکانی (ئاکۆ کەریم مەعروف)دا هەن ، هیچی دیکە نین ..

من نمونەیەکت بۆ دێنمەوە بۆ ئەوەی خوێنەر باشتر تێمبگات، من عادەتێکی سەیرم هەیە، ئەویش ئەوەیە هەموو شتێك دەخوێنمەوە، جاری وەها هەیە ئاگادارینامەی دوودێڕی کە لە ڕۆژنامە کوردی و ئەڵمانی وعەرەبییەکاندا بڵاو دەبنەوە، بەهەمان شێوەش چەندە لە خوێندنەوەمدا هەڵبژاردەم بەحوکمی تەنگەبەری کات لە شێوازی ژیانمدا. ئەوەندەش هەر بۆ بەداواداچوون چیرۆکی خراپیش دەخوێنمەوە کەزۆر جار میزاجی نوسینیشم تێکدەدەن.. یەکێك لەو بەدوا چوونانەم چیرۆکەکانی (ئاکۆ کەریم) ی هاوڕێم بوو، کە لە 2000 بۆ 2001 لە پاشکۆی کوردستانی نوێدا بڵاوی دەکردەوە، کە2001چوومەوە بۆ کوردستان بەئاکۆم گووت: ئاکۆ من تێناگەم ئەم داپیرەیە و ئەم خێڵ و دەوارانە بۆچی هەن و ڕووداوێك نابینیم کۆیان بکاتەوە !!. بۆچی دەچن بەنێو زەمەندا، کامە زەمەن؟!! ، ئاکۆ گووتی : ئەمە زنجیرەیەك چیرۆکە پەیوەندیدارن بەیەکتریەوە و زەمەن شکێنراوە و گرێچن لە فەزایەکی دیکەدا دەخولێتەو ئەمجۆرە قسانە.. ئەم قسانەی ئاکۆ جوان بوون، بەڵام هێزی قەناعەتکردنیان نەبوو .. باشە بۆ دوور بڕۆین کاروان کاکەسوور لە چیرۆکی (چاڵدێران) هەموو زەمەنەکان تێکەڵ دەکات بەڵام خوێنەر ون ناکات ، بەڵکو بەنێو زەمەنکانکاندا دەیهێنێت و دەیانبات و ڕوودا و گرێچن و شوێن و زەمەنی مێژوویی و سایکۆلۆژی بوونی هەیە، دەزانین ئەم ئافرەتە بۆچی قاز لەبن هەنگڵیدا هەڵدەگرێت، لەڕۆمانەکانی بەختیاردا دەزانین چی ڕوودەدا، بۆ نمونە (دواهەمین هەناری دوونیا) بەئاسانی هەناری شووشەین و دابەشکراون بەسەر سێ کۆرپەداو هەر یەکەو چارەنوسێکی هەیە ، ئاها چەندە جوان و باشن و چەندە ئاسانیشە، عەتا موحەمەدیش ئاوەها دەکات لە(زارەکانی خەون) دا ، بەکورتی و بەکوردی ، دەبێت کلاسیکیات هەبێت، ئەلف وبای چیرۆکنوسین، وەك دالی دەڵێت دەبێت تۆ سەرەتا نیگارکێش بیت ئینجا هونەرمەند!! .. دوای ئەوەی (پارکی بۆقان) ی ئاکۆم خوێندەوە سەرسوڕما کەئەم تێکستە خراپانە بەناوی چیرۆکەوە بڵاوکراونەوە، ئەمساڵ هەمان نوسەر نوڤلێتێکی خۆی دامێ کەتازە لەچاپی دابوو،وابزانم ناوی (ئافاتی وشە) بوو، پەیمانم دایێ کە بیخوێنمەوە و بەهەقەت لەو سەفەرە کورت و لەپڕەمدا توانیم بیخوێنمەوە، تاوەکو ئێستاش نازانم بۆ کتێبخانەی گشتی لەو بەناو نوڤلێتەدا سووتاوە ؟!، سەیر لەوەدا بوو چیرۆکنوس خۆی نەیدەزانی بۆ !! ، ئەمە نوکتە نیە !!، هەر بۆیە دوای دوو کاتژمێر گفتوگۆ لەچایخانەی شەعب و لەو گەرمایەی گەلاوێژدا، نەیتوانی ئەو (ئافاتی وشەیەم) بۆ شیبکاتەوە، هەر بۆیە بە ئاکۆم گووت: ئەم نوڤلێتە ناوێکی پڕ بەپێستی خۆی هەیە!!، ئەم ڕایەم لەلای هاوڕێی ڕۆماننوسم تەهای ئەحمەد ڕەسوڵیش گووت.. ئاکۆ بەداخەوە، نەیدەتوانی پاساو بۆ ونبوونی ڕووداو لە بەنێو نوڤێلاکەیدا بهێنێتەوە، کەبەڕای من لاوازی ڕۆشنبیری چیرۆکنوسانەیە .. دیارە من ئەمە وەك فینومینێك باس دەکەم، ، نەك تێکستێك قابیلی قسە لەسەر کردن بێت .. چیرۆك نوسین پرۆسەیەکی لەسەر خۆیە و ئەوەی دەیەوێت چیرۆکنوس بێت لە ڕۆژهەڵاتدا دەبێت فێری ئەوەبێت بەتەنیا بژی ، تەنیایەکی خۆ پەروەردەکارانە و ، دەبێت ئەوە بزانێت ئەم کۆمەڵەگە سیخناخدراوە بە خێڵ و ئیسلامەوی و سیاسەتی سەیر و عەجایب ، ئەوەندەی بابەت دەبەخشن بەچیرۆکنوس ، ئەوەندەش پەراوێزی دەکەن .. ئەمانە هەمووی سەبری ئەیوبی دەوێت ، چونکە تۆ لە چوار ساڵدا یەك ڕۆمان دەنوسی، لەوانەیە لە ساڵێکدا یەك چیرۆك ، ئیدی ئەوەی مەزندەی ئەوە بکات لە ڕێگەی چیرۆکنوسینەوە دەبێت پاڵەوانی سەر لاپەڕەو شاشەکان، تەنها یەك چارەسەری هەیە ئەویش ئەوەیە خێرا خێرا چیرۆك بنوسێت ، کەلەدواجاردا تاتیلێك دەبەخشێت بەخۆی وەك (چیرۆکنوس) ، بەمانای شەڕێکە بۆ پچڕینی تایتڵێکی کۆمەڵایەتی ، لەوانەیە بتوانێت لەسەر ئەوەش وەزیفەیەك بەدەست بهێنێت کەئەمەش شتێکی باشە . بەڵام نوسینی چیرۆکێکی باش ڕۆشنبیریەکی ئێجگار جیاوازی گەرەکە، تەنانەت شێوازە ژیانێکی تەواو، بەپێچەوانەی ئەو هەرایەی گەرەکە کەئەمڕۆ ڕۆژنامەو نیوەندی قەرەباڵغی سیخناخ بە سیاسەت پێویستێتی، ئەمەخۆڕاهێنانە لە مومارەسەکردنی گۆشەگیریەك لەپێناو بەرهەمهێنانی تێکستی باشی چیرۆك و ڕۆماندا، پێویستی بە ڕۆشنبیریەکی فراوان و قوڵ و تیژبیر هەیە، بەتاییەت لە ڕۆژی ئەمڕۆماندا و لەم سەدە جەنجاڵەدا کەڕۆژ بەڕۆژ هاوکێشەکانی ژیان ئاڵۆزتر دەبن ..

تەحوکم وشەیەکی جوانە کەتۆ بەکارت هێناوە ، تەواو ڕاستە دەبێت کۆنترۆڵێك هەبێت بۆ هەموو ڕەگەزەکان لە پێناو بەخشینی جوانیەك بەتێکست، ئێمە دەبێت لەهونەرەکانی گێڕانەوە شارەزابین ، کلاسیکمان لەخوێندنەوە و پێکهاتەی ڕۆشنبیریماندا هەرس کردبێت، ئەوسا دەتوانین باس لە ڕیزپەڕ (تەجاوز) بکەین ، لەبەر ئەوە هەموو ڕەگەزەکانی چیرۆك پێکڕا گرنگن.

توانا ئەمین : چیرۆکی کوردی وێراوێتی خۆی لەقەرەی پرسیارە گەورەکانی بوون چییە, مەرگ چییە,ژیان چییە بدات؟ ئەگەر نەیوێراوە ئەی بۆ لەقۆناغێکدا تەواو کاریگەر بووە بە ئایدۆلۆژیا وەك ئەوەی لای نوسەرە مارکسی و ناسیۆنالیستەکانی سەدەی ڕابردوو بینیمان .ئەم خۆنەدانەی چیرۆکی ئێمە لە فەلسەفە بۆ ئەوە ناگەڕێتەوە کە هەر لە بنەماوە ئێمە تێکستی فەلسەفیمان نەبووە یا بە مانایەکی دی فەلسەفاندن و

ئیشکردن لەسەر هزر پیشەی ئێمە نەبووە ؟! ئەمەە ئگەر ئەومان لەیاد بێت کە ئەلبێرت کامۆ پێی وایە بۆئەوەی ببیت بە فەیلەسوف دەبێت ڕومان بنوسیت .کەواتە ئەدەبی ئێمە لە مێژووی دوور و نزیکدا چی نوسیوەتەوە .

ئیسماعیل حەمەئەمین: مەرج نیە ئێمە فەیلەسوف بین، ئینجا ڕۆمان بنوسین، هەر وەك گووتم فەیلەسوفەکانیش خەون بەنوسینی ڕۆمانەوە دەبینین، بەلأم دەبێت خاوەن ڕۆشنبیریەکی قوڵی فەلسەفی بین، بەنیسبەت ئایدۆلۆژیشەوە ، پێمووایە ئەدیب پێویستی بە ناسینی ئایدۆلۆژیا و گەمەی دەسەلأت هەیە ، مومکین نیە تۆ چیرۆکنوس بیت و ئاگات لەجوڵەی نێو کۆمەڵەکەت نەبێت ، ئەمە وەهمێکە کەزۆر لە شاعیر و چیرۆکنوس تێیدەکەون، تۆ سەیرکە، چ شێرزاد ، چ من، چ هیوا قادر ، چ بەختیار، تەنانەت عەتا موحەمەدیش ، هەمووان کە دەقی ئەدەبی دەنوسین، لەسەر کێشە سیاسی و کۆمەلأیەتیەکان قسان دەکەین، ئەمە بەشێکە لە مومارەسەی چیرۆکنوسین ، بەشێکە لەقسەکردن لەسەر گەمەی جوانی و ناشرینی لە کۆمەڵگەدا. گرنگی شێرزاد حەسەن لەوەدا بوو، لەناوەڕاستی هەشتاکانەوە بوو بە کولتێکی ڕۆشنبیری (ڕەمزێکی کولتوری)، کولتێك کە باسی لە ئازادی سێکس و پەیوەندیەکان دەکرد ، بەمەرجێك ئەوانی دیکە ئازادی پەیوەندیە کۆمەلأیەتیەکانیان بە چیرۆکی بەرگریەوە پابەند دەکرد، بەم شێوەیە ڕۆشنبیری فەلسەفی و سایکۆلۆژی گرنگە بۆ ئەدیب بۆ ئەوەی نەبێتە مەهزەلەی سیاسی و قاچاخچیەکان، وەك ئەوەی ئەمڕۆ لەکوردستاندا دەیبینین..

توانا ئەمین: **(شوێن) لە خەیاڵی ئێوەدا پانتاییەکی بەرچاو داگیر دەکات، تۆ لەنووسیندا گەمە بە (کات) ئەکەیت و هەمیشە (شوێن) شاری مندالیتە ؟ یان (کات) وەستاوە و مامەڵە و جێگۆرکیٚ بە (شوێن) دەکەیت ؟ لە چیرۆکی نوێدا مەرجە(شوێن) یٚکمان هەبێت بۆ ئەوەی ڕوداوێکی تیادا درووست بکەین، یان ڕوداو دەکارێت (شوێن) دروست بکات .**

ئیسماعیل حەمەئەمین: تۆزێك لەمەو بەر باسم لەکلاسیکیاتی چیرۆکنوسین کرد، وەکو ئەلف وبای سەرەتا وەهایە کەدەبێت فێری بین، کاتێك فێری زمانێکی بێگانە دەبین ، چەندە ڕۆشنبیریمان فراوان بێت، ڕێگەلەوە ناگرێت کە مامۆستای زمان لە ڕستەی سادە و ئەلف و بای سەرەتاوە لەگەڵتدا دەستپێدەکات، لە ڕستەی وەکو (پیاوەکە سواری ئۆتۆمبێل بوو) .. لەم سەرەتایەوە مرۆڤ دەگاتە ڕستەی ئاڵۆز ..شوێن و کات و فیگور و زەمەنی ناوەکی و سایکۆلۆژی ، ئەلف وبای هەموو چیرۆکێکن لەم دنیایەدا، تۆ دەتوانیت یاری بەزەمەنەکان بکەیت، بەلأم ناتوانیت نەفی زەمەن بکەیت!. تۆ دەتوانیت لە پەرەگرافێکدا دووشوێن و دوو کاتی جیاواز بخەیتە نێو گەمەی گێڕانەوە، بەلأم ناتوانیت نەفی شوێن بکەیت..

ڕۆمانی (کەوتنە خوارەوەی گورگێك) کەلە چاپدانەوەی داهاتوودا لەژێر تایتڵێکی دیکە و لەوانەیە زۆر بەشی دیکەی بۆ زیاد بکەم، بلأویدەکەمەوە، لەم ڕۆمانەمدا دەستی خۆم شلکردووە بۆ یاریکردن بەشوێن و زەمەنەمێژوویی و کەسیەکان، لەبەغداوە شوێن دەگۆڕێت بەرەو ئەوسەری سنورەکانی ئێران، لەزەمەنی ئێستاکێیەوە بۆ زەمەنی شەڕی تورکمان و کورد لەکەرکوك، لەزەمەنی عەبدولکەریم قاسمەوە بۆ زەعیم سدیق لەسلێمانی . ئەو هاوکێشە ئاڵۆزە لەزەمەن و شوێندا کەلەدوای سەدو پەنجا لاپەڕە خۆی لە چیرۆکی سەربڕاوەکاندا کۆدەکاتەوە ،فیگورە سەرەکیەکان ، شێرزاد و پەخشان و پورە عاس هەموویان گرێدەدرێنەوە بەو ویژدانە بریندارە مێژوویەی ، بەو برینە قوڵەی کەلەسەرەتای ڕۆمانەکەوە لەکوشتنی (دڵکەسیرە) دا خۆی بەرجەستە دەکردووە..ئەمانە هەمووی وەك سەمفۆنیایەك وەهایە کە لە چەندەها ئاوازی نەرم و ڕەق و توندوتیژ پێکهاتوون..ئەمە ئەو یاریەیە بۆ شوێن و کات .. بەلأم شوێن و کات بوونیان هەیە و ئەوەی کەدەمێنێتەوە خوێنەرێکی خاوەن چەشە و ڕۆشنبیریەکی تایبەتی ڕۆمان خوێندنەوەیە ، کەدەقەکان بخوێنێتەوە و نهێنیەکان دەستبەربکات..ئەمەش وایکرد کەلەزەمەنی بلأوبوونەوەی ڕۆمانەکە، (کەبەداخەوە دەزگای(سەردەم) سێ فەسڵیان بە شێواوی بلأوکردەوە) و تەنانەت داوای لیبوردنیشیان نەك لە من ، بەڵکو لەخوێنەریش نەکرد).. ئاڵۆزی شوێن و کات و یاریی زمانەوانی و غەدری دەزگای سەردەم لە ڕۆمانەکە وایکرد کە ئەو ڕۆمانە بەو فراوانیە نەخوێندرێتەوە ..

کات و شوێن لەزەمەنی سایکۆلۆژیدالە فیگورێکەوە بۆ ئەوەی دیکە دەگۆڕێت، عەزیز لەهەموو ڕۆمانەکەدا کەسێکە چاوەڕاونکراوە، بەلأم شوێنەکانی شەڕی ئێران ئێراق لەگەڵ خۆیدا دەهێنێتە نێو ڕووبەری گێڕانەوە، (دڵکەسیرە) شوێن و ڕووداوی مێژوویی دێنێتە کایەوە، هەر لەخانی کەرانی ئەوسا کاروانچێتی لە سلێمانی بیست و سیەکانداتاوەکو دەگاتە پەنجەرە ئەلمنیۆمەکانی بیناکردنەوەی خانووی کۆنی خێزانی سەربڕاوی گەورە لە هەشتاکاندا. شوێن و کات بەردەوام لەجێگۆڕکێدان، ئەمانە هەمووی لەزمانی گێڕانەوەدا خۆیان درێژ کردۆتەوە، کەئەز هەر لەسەرەتاوە دەمزانی ئەم ڕۆمانە جەماوەرخواز نیە ، بەقەد هێندەی چێژێکی تایبەتی ، بالأی پێویستە ...

توانا ئەمین: هەر لە سەرەتاوە مێژوو نوسی ئێمە بە سوود ورگرتن لە هەندێك تەكنیكی چیرۆك مێژووی نوسیوەتەوە، ئێستا رۆمان نووسی كورد دەتوانێت بە ئەدەب مێژوو بگێرێتەوە؟ وەكو ئەوەی هەمەن گوای و گۆنتەر گراس و ئیلیش ماریا ریمارك. كردیان بەتاییەت ئەگەر ئەم رۆمانەی دوای (شاری مۆسیقارە سپیەكان) ی كاك بەختیار علی وەك نمونەیەك وەرگرین ، هەرچەندە من باوڕم وایە ناكرێت وا سەیری كاك بەختیار بكەین كە رۆمانی مێژووی نوسیەوە ، بەلاّم دەكرێت مێژوو لەو رۆمانەدا بخوێنینەوە .

ئیسماعیل حەمەئەمین: سابیر ڕەشید لەلێكۆڵینەوەیەكیدا ، ڕۆمانی (كەوتنەخوارەوەی گورگێك) بە ڕۆمانێكی مێژوویی لەقەڵەمدا، مێژوو زۆر مانا و دووری جۆراوجۆری هەیە، بوعدەكانی لەڕۆماننوسێكەوە بۆ ئەوی دیكە و لە ڕۆمانێكەوە بۆ ئەویدیكە دەگۆڕێت، من ئەم ڕۆمانەی دوایی بەختیارم بەدەستم نەگەیشتووە ، لەبەر ئەوە ناتوانم قسەی لەسەر بكەم.. من پێمووایە مێژوو لەهەمووڕۆمانێكدا بوونی هەیە، ڕۆمان خۆی نوسینەوەی مێژووە بە شێوەیەكی دیكە. ئەو مێژووەیە كە مێژوونوسان فەرامۆشی دەكەن، ئەو وردەكاریە مرۆڤانەیە كە لەنێواخنی ڕووداوەكاندا یاری خۆیان دەكەن و مێژوو فەرامۆشی دەكات، بەلاّم ڕۆمان و چیرۆك بەهێزێكی دیكەوە دەیانكاتەوە بە ژیاندا..نمونەیەكی زۆر ئاسان كەلەیەكەم ئەزمونی چیرۆكی كوردیەوە (دیالەكتیكی سۆرانی)، چیرۆكی ناتەواوی (لەخەوما) ی (جەمیل سائیبە).. هەموو ئەو مێژووە شكۆدارەی لەسەر شێخ مەحمودی حەفید نوسراوە، لەو چیرۆكەدا دەكەوێتە بەر گومان . ئەمە ئەو وردەكاریانەیە كە مێژوونوسان لەبیری دەكەن و چیرۆكنوسەكان دەینوسنەوە..مەرج نیە مێژوو پابەند بێت بەڕووداوە گەورەكانەوە، بەڵكو پابەندە بەو وردەكاریانی ژیانی كەسەكان لەنێو ڕووداوەكاندا، هەموو یەكێك لەئێمە باس لەزەمەنی زەعیم سدیق دەكەین لە شەستەكانی سلێمانیدا و باس لەوە دەكەین كە لە سەروو (حامیەی) ئەوسای سلێمانی (پاركی ئازادی ئێستا) ، بەسەدەها خەڵك بەزیندووی زیندەبەچاڵكراون، بەلاّم كەس نەبوو باس لەو دەستە بكات بۆ ماوەی سێ ڕۆژ لەژێرگڵەكەوە جولاّوە و هاواری یارمەتی كردووە و كەس نەیتوانیوە بەهانایەوە بێت..دڵكەسیرە لەڕۆمانی (كەوتنە خوارەوەی گورگێك) دا وەك ڕۆحێكی پەڕەوازە بەسەر ئەو دەستەدا دەفڕێت و ئەویش وەك ڕۆحێكی بێ جەستە هیچی بۆناكرێت..لەشەست و سێدا بەعسیەكان قاسمیان گوللەبارنكرد، بەلاّم هەر لەگەڵ قاسمدا بە سەدەهایان بەئەشكەنجەوە كوشت و فڕێیان دایە نێو مەیتخانەكانەوە، ڕۆحەكان، ئەجندەكان كەلەنێو قەوزەی خوار پەنجەرەی ژەنگاوی مەیتخانیەكی بەغداوە ، لەتاو ئەو هەموو لاشە و غەدرلێكردنە ڕادەكەن بۆ شەماعیەی بەغدا و جارێكی دیكە لەڕێگەی (خەلیفە) وە چیرۆكی ئەو غەدرلێكراوانە دەگێڕنەوە..

لە نوڤێلای (شتێك لەقوڕی خوارفە) دا من باس لە ڕووداوێكی بچوك دەكەم كەهەمووان لەبیرمان كردووە، هەموو ئەم ڕاپەڕینەی ئێراق لە ڕووداوێكی زۆر بچوكەوە تەقیەوە، كەسوپای ئێراقی لەكوێت كشایەوە ، هەر لەڕێگا ئەمریكایەكان لەسەر ڕێگەی گشتی نێوان كوێت و بەسرە، بەفرسەتیان زانی لەو كاروانە سەربازیەیان دا كە دەكشایەوە، زیاتر لە دەهەزار سەربازی بێتاوان كوژران، بێگومان ئەمریكایەكان مەبەستیان تاقیكردنەوەی كۆمەڵێك ڕاكێتی تازە بوو، دەنا كاروانەكە پێكهاتبوو لە سەربازی برسی و ئیڤای عەسكەری شەق و شڕ و هیلاك .. بەشێك لەو زرێپۆشە هیلاكانە بە پەڕاوەزیانەوە خۆیانكرد بە (بەسرە) دا، سەربازێكی نەناسراوی زرێپۆشێك ، لولەی زرێپۆشەكەی كردە وێنەدیواركێ سەدامدا و تەقاندیەوە، ئەم ڕووداوە شكاندنی لوتی بەعس بوو لەهەموو عێراقدا، پێچێكی مێژوویی بوو ، یەكەم شكاندنی شوشە بەندیەكانی ترس بوو ، تەقینەوەی ڕاپەڕین بوو لەبەسرە و ئیدی تەشەنەی كرد لەهەموو شارەكانی ئێراق بەكوردستانیشەوە، كەس باسی لەو سەربازە و لەڕووداوە نەكردووە.. من دوای ئەم هەموو ساڵە و پاش ئەوەی لەمەنفا گێرسامەوە ، لەنۆڤلی (شتێك لەقوڕی خورافە) لە بەشێكیدا باس لەو ڕووداوە دەكەم، لێرەوە دەمەوێت بڵێم مێژوو ئامادەبوونێكی هەمیشەیی هەیە لەڕۆماندا، مادامەكی لەرزینێكی ویژدانی و ڕۆحیمان لەلا دروستدەكات.. مێژوو بۆ ڕۆمانوسەكان تاوەكو ئەو كاتە گرنگن كەدەبن بە گێڕانەوەی ئەدەبی ، لەوێوە ئیدی مێژوو وەك خۆی نامێنێتەوە ، بوعدە ڕاستەقینەكانی خۆی وندەكات و دەچێتەنێو فانتازیەكی دیكەوە، دەچێتە نێو وردەكاریەكانی گێڕانەوەی ڕۆماننوسەوە. ئەو دەقاو دەقیەی لە مێژوودا هەیە لە ڕۆماندا خۆی وندەكات و دەبێتە دەقاودەقیەكی دیكە لە بۆن وبەرامە و ڕەنگ و جوڵەی ژیاندا خۆی ڕادەكێشێت .. ئەوەی ماركێز نەخوێنێتەوە، بوعدی گەمەی ئەمریكایەكان بەو وەحشیەتەوە مەزندەناكات ، لە سەد ساڵ تەنهایی و پایزی پاتریاكدا، باس لە تەقەلێكردنی كرێكارانی مۆز دەكات، لە پایزی پاتریاركدا باس لەژمارەلێدانی دەریای كاریبی دەكات ، كەچۆن ئەمریكایەكان دەیخەنە سنوقە وە و دەیبەن بۆ خۆیان.. ئەو بوعدە كۆڵۆنیالیە وەحشەیەی ئەمریكانزم هێزی قەناعەتكردنی لەو ڕۆمانەنەدا بەهێزترە وەك لەهەموو تێكستێكی دیكەی مێژوویی سیاسی كەخوێندبێتمەوە.. سەلمان ڕوشدی لە ڕۆمانی (مندالاّنی نیوەشەودا) باس لە كەرتبوونی هیندستان دەكات بە دووبەشەوە بەشێك هیندیستانی ئێستا و بەشەكەی دیكە

پاکستانی ئێستایە، نیوەشەوی 1947 دەکات بەتەوەرەی جوڵەی ڕۆمانەکەی، هەموو ئەو مێژووەی دروستبوونی پاکستان و یاری بەریتانیەکان لە پشتگیری ئەم و ئەودا لەشاردنەوەی فیگۆرێکی ڕۆمانەکەیدا خۆی بەجەستە دەکات کەچۆن لەلایەن قەرەجێکەوە دەخرێتە جانتایەکەوە و سنووری پێ دەپەڕێننەوە.. ئەمە خاڵی تراژیدی مێژووە کەسەلمان ڕوشدی لەو ڕۆمانەدا باسی دەکات..کاتێك مرۆڤێك ئەوەندە برسی و لاواز دەبێت کەلە جانتای موسافیرێکدا جێگەی دەبێتەوە..بەم شێوەیە مێژووی ڕۆمان بوعدێکی دیکە دەبەخشێت بە جیهان و مێژووش خۆی.

(ماریۆ فارگاس لیۆسا) لە ڕۆمانەکانیدا نەك تەنها مێژوو بەو بەو دووریە فانتازی ڕۆمانسیێرەی دەنوسێتەوە، بەڵکو لەڕۆمانی (مردنێك لە ئاندن) باس لە جوگرافیای فراوانی وڵاتێکی وەك ئەرجەنتین دەکات، لەگوندە لاتەریك و گۆشەگیرەکانی سەر کەنارەوە بیگرە تاوەکو دارستانە تاریکەکانی باران ، هەموو ئەفسانەو وخورافە و چیرۆکی بەرئاگاردانەکانی (ئیندۆسەکان) هەیە ، هەمووی لەو ڕۆمانەدا لەتۆبۆگرافیایەکی جوگرافی و گێڕانەوەیەکی شێوە کریمیدا (پۆلیسی) خۆی ڕادەکێشێت .. هەموو ڕۆمانێکی باش خۆی لەخۆیدا بەشێك لەمێژووی ئێمە وەك تاکرە و تەنانەت ڕۆحی گشتی کۆی کۆمەڵگەی لەخۆدا هەڵگرتووە..مێژوویەك بۆ حەزەکان ، مێژوویەك بۆ ئیرۆتیکا، مێژوویەك بۆ ڕەشبینی و ساتەکانی گەشبینی .. ئەمانەو زۆر مێژووی ووردیلەی دیکە کە لەنێو مێژووە گەورە مێگەلیەکاندا لەبیر دەکرێن، کەس نیە باسی لەجەنگی جیهانی دووهەم نەکربێت، بەڵام کەس نەبووە بتوانێت وەکو (هاینرخ بۆل) و وەکو تۆش ئاماژەت بە (ڕیمارك) دا ، باس لە ووردەکاری ئازارە مرۆیەکان بکات..هاینرخ بۆل لە چیرۆکیدا باس تەنها لەدوو کاتژمێری دوورودرێژی سەربازێك دەکات کەنۆبەی پاسەوانی خۆیەتی، باس لەتاریکی و سەرما و ئەو هەموو بیرۆکە و زیندەخەونە لەپڕانەدەکات لەو ماوەکورتەدا بەبیریدا دێن دەچن، مرۆ واهەستدەکات کەئەوە دوو کاتژمێر نیە ، بەڵکو سەدەیەکی دوورو درێژی ساردە لە بۆنی خوێن و لاشەی فڕێدراوی بن بەستەڵەکاکانی بەرەکان، ئەو خەونانەی لەو دووکاتژمێردا وەکو پلانی داهاتووی ژیانی بەبیریدا دێت و دەڕاوات، هەموو ئەو کاتژمێرە ساردانەی سەربازگەو ژیانی سەربازیی زۆرملەیی ئێراقی بیردەهێنا نمەوە کەمرۆکانیان بە تۆبزی ڕەوانەی بەرەکانی جەنگێك دەکرد ،ئەوان بەرپرسیارنین لێی. لە ڕۆمانەکانی ڕیمارك دا بەتاییەت (هەموو شتێك لەبەرەکانی ڕۆژئاوا هێمنە) یاوەکو لەڕۆمانی (سێ هاوڕێکە) دا، جەنگ بەشێکە لەو مێژووە بێزراوەی مرۆکان دەخاتە نێو گێژاوی پارادۆکسەکانی خۆیەوە.هەموو مێژووی شکۆداری نازیەت لەو ڕۆمانەدا لایەنە پوچ و ناشرین و گەندەڵی و وەحشیەکەی خۆی دەردەخات.. لەبڕوایەدام ڕۆماننوسەکان بۆیە هەن بۆ ئەوەی شکۆدارە بەتاڵەکانی جەنگ وئەفسانەکانی دەسەڵات پوچەڵ بکەنەوە .. سەیری ئەو هەموو ڕۆمانە بکە کەنوسەرە کاسەلێسەکانی زەمەنی ستالین بەناوی (ڕیالزمی سۆسیالستی) نوسیبوویانە و ڕۆمان و کتێبە دۆکۆمێنتارەکانی (شۆلژێنستن) بخوێنەوە!، جیاوازیەکی گەورە و بێئامان دەبینین لەنێوان ئەم دوو دنیابینیە بۆ مێژوو ، یەکێکیان چاوپۆشی دەکات لەو هەموو کارەساتانەی لەزەمەنی سۆڤێتدا ڕوویداوە و خەریکی شکۆکۆدنی زەمەنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر دەکات .. کەچی دیدی شۆلژێنستن لە کتێبی (ئارخەبیل گولاك) دا پوچەڵکردنەوەی ئەو هەموو وەهم و ڕەونەقەیە دەسەڵات سۆڤێتی لەڕێگەی نوسەرە دەستەمۆکانیەوەهەوڵی داپۆشینی دەدات، (گولاك) ئەو سەربازگە زۆرملێ و بەندیخانە گەورانەیە کەزۆربەی ڕۆشنبیران و هونەرمەندان و پیاوی ئاینی و ئەکتەر و سیاسیە بەتواناکانی وڵات ، ئەوانەی لە ژێر ناوی (پیاوانی سەرمایەداران) یاخود (دژە کۆمۆنیست) یاخود هەر ناوێکی دیکەوە لەو بەندیخانەدا توند دەکران..ڕاستە سۆلژێنستن لە (ئارخەبیل گولاك / دوورگەکانی گولاك) دا بە ووردەکاری مێژوویەوە باس لە ناو و شوێن و زەمەنی مێژوویی و تەنانەت ژمارەی نوسراوەکانی کاگابی و دەزگاکان دەکات، بەڵام لەنێو ئەم دێڕانەوە کاری ڕۆمانوسێك دەبینین مێژوو دەکاتە ماتریاڵێك بۆ بەخشینی دیدێکی دیکە بۆ ژیان ، گەر مێژوو ڕووداوە مەزنەکانی دنیای ئێمە لەلەبیرچوونەوە بپارێزێت ، ئەوا ڕۆمان هەوڵدانێکە بۆ گەڕانەوەی ویژدانێك بۆ ئەو مێژووە ، ئەو ویژدانە ئەو یادەورەرە مرۆڤانەیە کە لەنێو کێشمەکێشی ڕووداوەکاندا فەرامۆش دەکرێت ....

تەوانا ئەمین: ئێوە هەندێکجار لەزماندا سەرچڵی دەنوێنن و جاری وا هەیە لە پەرەگرافێکی درێژدا بەتاییەت لە ڕۆمانی (کەوتنە خوارەوەی گورگێگ) دا بەبێ ئامرازی پەیوەندی و وێرگولْ (فاریزە) چیرۆکەکە درێژدەکەنەوە وناهێڵن لەیەکەی ماناشی بشێوێت..ئێوە بەم کارەتان تەنها ویستوتانە تەقلید بشکێنن یان ئەوە ستایلێکی تاییەتی خۆتانەو و جۆرێکی ئیشکردنە لە زماندا؟ ئەم پرسیارە ڕێخۆشکەرە بۆ ئەوەی بپرسین ئێوە بۆ لە نۆڤێلای (شتێك لە قوری خورافە) زمانتان تا ئاستێکی مامناوەندی سادەوە بێ گرێو گۆڵە کەچی لە (کەوتنەخوارەوەی گورگێك) دا تەواو بە پێچەوانەوە زمان خوێنەر هەناسە سوار ئەکات ئایائەمەی دوایتان بۆخۆی تاییەت مەندیەکی ڕۆمانە یان یاریەکی تری نوسەرە لەگەڵ خوێنەر؟

ئیسماعیل حەمەئەمین: لەوانەیە ئەم پرسیارەم لەلایەن زۆربەی خوێنەران و هاوڕێ نوسەرکانمەوە لێکرابێت. یەکێکیان سەبارەت بەو زمانەیە کە (کەوتنەخوارەوەی گورگێك) ی پێ نوسراوە ، و پرسیاری دووهەمیش ئاڕاستە جیاوازەیە کە لە زمان لە(شتێك لە قوڕی خورافە) دا کاری لەسەر کراوە .. یەکێکیان بەڕای زۆربە وەکو ئاماژەت پێدا زمانێکە ، جاری وەها هەیە سێ دێڕ بەدوای یەکدا دێن بەبێ بوونی فاریزە .. کەچی لە (شتێك لەقوڕی خورافە) دێڕەکان ئاسانن و ماناکان بەئاسانی بەخوێنەر قووت دەچن.. بەمانای دوو ئەزمونی جیاواز لەزماندا لەدوو ئاستی جیاوازی پەیوەندی زمان بە بەرهەمهێنانی مانای ئاشکرا و مانا شاراوەکان.. ئەمە نەیاریە و نەموغامەرە و سەرچڵیە ، بەئاسانی ئەمە سروشتی گێڕانەوەی چیرۆك خۆیەتی، کەخۆی جۆری چنینەوەی زمانەوانی دیاریدەکات، مادامەکی ئێمە لەوبڕوایەدابین کە چیرۆك لە نێو زماندا دانیشتووە ، نەك لە سەر جادە!، و ئێمە لەڕێگەی زمانەوە دەربڕینی لەدانیشتنەکەی بکەین!. بەمانایەکی دیکە، چیرۆك لەنێو ڕیتمی زمانەکەی خۆیدایەتی ، نەك زمان دەربڕینی بێت لە چیرۆکەکان، بازیاتر ئەم دەستەواژەیە ڕونبکەمەوە ، بۆنمونە زۆر چیرۆکنوسمان هەن هەموو چیرۆکەکانیان بەیەك زمان دەنوسن، با شێرزدا حەسەن وەربگرین، هەر لەچیرۆکی ڕیشۆڵەیەوە بیگرە تاوەکو دوا تێکستەکانی ئەم ساڵانەی دوایی ، هەموویان چەندە لەڕووی بابەتی چیرۆك و چارەسەری کێشە و گرێچنیندا باش و جوانن، ئەوەندە من تووشی گرفت دەبووم لەگەڵ خوێندنەوەیان!، بە تایبەت کاتێك هەستدەکەم هەموویان بەیەك ڕیتمی زمان دەگێڕدرێنەوە، ئەوەی گۆڕاوە تەنها بابەتە، دیارە لەوانەیە یەکێك بێت بڵێت ئاخر ئەمە (شێوازی نوسینی) ئەم نوسەرەیە کەئەوی دیکەی جیادەکاتەوە،منیش دەڵێم شێوازی نوسین یەك جۆر ڕیتمی نوسین نیە!!،شێوازی نوسین کلێشە کاراکتەری گشتی زمانە کەچیرۆکنوسێك لەوی دیکە جیادەکاتەوە، بەڵام ئەوەی من باسی دەکەم وەکو بەرگدروویەك وەهایە بەیەك مۆدێل جلەوە گیر بووە و ئەوەی دەگۆڕێت تەنها جوانیە لەهەڵبژاردنی ڕەنگەکان، نەك مۆدێلەکانیش !!، ئەمەیە گرفتی زۆربەی چیرۆکنوسانی ئێمە و زۆر چیرۆکنوسی گەورەی دنیای وەك (پاولۆ کۆیلۆ) !!. بەختیار عەلی لە ڕۆمانی مەرگی تاقەنەی یەکەمدا زۆر هەمە جۆر و هەمە ڕەنگە لە زمان و شێوازدا، کەچی ڕۆمانەکانی دیکەی بەتایبەت (ئێوارەی پەروانە و دواهەمین هەناری دونیا) هەردووکیان بەیەك ڕیتم نوسراون، تەنانەت وەرە سەیری ناوی فیگورەکان بکە، هەموویان سیفەتی شوێن و زەمەن و ڕووداویان پێوەیە..وەکو بۆنخۆش و پاکیزە و چەندەها سیفەتی دیکە، بەشێوەیەك هەست دەکەیت کە یەك ڕۆمان دەخوێنیتەوە نەك دووان، ئیدی نازانم لەم ڕۆمانە تازەیەیدا چۆن کاری کردووە.. بەهەر حاڵ ئەمەشتێکە من حەزی پێناکەم .من لەبڕوایەدام هەموو چیرۆکێك هەڵگری زمانی تایبەتی خۆیەتی، ئەمەش تێکستی باش لەجوان جیادەکاتەوە، جوان تێکسێتێکە لە سەردەمێکی دیاریکراودا وەك گوڵێکی بۆنخۆشی دڕندە وەهایە ، لەگەڵ بەسەر چوونی وەرزی ئەویش بەسەر دەچێت، تێکستی باش لەهەمان کاتدا کەجوانە ، بەدرێژایی وەرزەکان دەمێنێتەوە و نەوە لەدوای نەوەی خوێنەری خۆی هەیە ..

ئێستا وا لەبەشەکانی کۆتایی ڕۆمانێکی تازەدام ، کەبەزمانێکی ئێجگار جیاوازا لە زمانی تێکستەکانی دیکەم دەینوسم . من پێمووایە بابەتی چیرۆکەکان و کێشەبەندیان زمانی خۆیان دیاری دەکەن، نەك زمان و شێوازێکی نوسین وەك ڕاوچیەك وەهابێت ئەرکی ڕاوی بابەتەکان بێت ..

توانا ئەمین: **چیرۆك پیاسەکی بەردەوامی چیرۆك نووس نیە لە نوستالوژیادا؟ مرۆڤ وەختێك چیرۆك دەنوسێت نایەوێت بەم کارەی نەفی(ئێستا) بکات و بەیەکجاری لە (ڕابردوو) دا بژی ؟ یان چیرۆك نوسینەوەی ئێستایە بە مرەکەبێکی کۆن ؟**

ئیسماعیل حەمەئەمین: نوستالژیا گەڕانەوەیەکە بۆ واقیعێك کەبوونی نەماوە، ئەوەشی کەماوە تەنها فانتازیایەکە، یادەوەری لایەنە جوانەکانی گەشەدارکردووە، بۆ ئەوەی لە قەرەباڵغی و نشوستیەکانی ئێستا قوتار بین، هەمیشە نۆستالژیا پابەندە بەهێزێکی سەیری گێڕانەوەی ووردەکاریەك کەلەزەمەنی خۆیدا سەرنجڕاکێش نەبوون، بەڵام لەگەڵ دوورکەوتنەوە لەشوێن ، خەیاڵێك هەیە دەیدۆزێتەوە و گەورەی دەکات و قەبارەیەکی دەداتێ کەقەبارەی خۆی نیە، واقیعێکە لەو ڕابووردووە دەچێت و لەویش ناچێت. لەگەڵیشیدا هێزێکی سەیری تێدایە بۆ ئاشتبوونەوە و لێبوردن لەهەموو ناشرینیەکانی ڕابوردوو، لێرەوە نۆستالژیا لە بیرەوەری جیادەکرێتەوە، بەوەی بیرەوەری جۆرێکە لە وێنە و ڕووداو لەیادەوەریدا، نۆستالژیا حاڵەتێکی بیرەوەریە بە هێزێکی سەیری تەفسیری خود و زیادەکردن و کەمکردن بەپێی فانتازیایەکی تایبەت. لەبەرئەوە سەیر نیە زۆربەی ڕۆمانەکانی دنیا بە ڕابوردوو و گێڕانەوەیەك دەستپێبکەن، هەر وەك ئەوەی

نۆستالژیایەك بێت بۆ ڕابووردوی چیرۆکی شوێن وزەمەنێك گێڕەوە تێیدا ژیابێت. ئەمەش سایکۆلۆژیای نوسینی ڕۆمانە، ڕۆمان لای من بەتەواوەتی خۆی کلێشەدار دەکات، دەبێت بە ڕووداوێك ، ژیانێك ، زیندەگیەکی سەیر، ئیدی ماوەیەکی زۆر نابات لەگەڵیدا دەژیم، هەر وەك ئەوەی هەموو ئەمانە ڕوویان دابێت ، لەڕابووودویەکی دوورەوە هاتبن ، پاشان حەزێك، کەنۆستالژیایەکی تایبەتە دەمجوڵێنی بۆ گێڕانەوە، وەك ئەوەی خانەنشینێك بم و پێویستم بەباسکردنی ڕابووردویەك هەبێت بۆ ئەوەی خۆم لە دڵڕەقی ئێستاکێ بپارێزم، بەم شێوەیە دەنوسم . بەردەوام لەگەڵ دووسێ ڕۆماندا دەژیم کەهێشتا نەم نوسیون، کاتم پێویستە بۆ نوسینەوەیان، ئاخ.. من کەی دەبێت وەك نوسەرێك بژیم ..

نۆستالژیا ئازیزم (توانا ئەمین) ڕاکردنێکە لە دنیای ڕیاڵ بە گۆڕینەوەی بە دنیایەکی دیکە، دنیایەك کەخاوەنی زەمەنی خۆی بێت، ئەمەش مانای نوسینەوەی ئێستا نیە بە مەرەکەبی کۆن وەکو تۆ ئاماژەت پێدا، بەڵکو ئەوە کاری ئەدەبی باڵایە کە دووریەکی دیکە و ڤیزیۆنێکی دیکەی ژیانت پێ ببەخشێت، (دۆنکیخۆتە) ئەوەندەی ڕۆمانی لەسەر سوارچاکی خوێندەوە تاوەکو نۆستالژیایەکی لەلا بینا بوو ، بەوەی کەزەمەنی سوار چاکی گەڕاوەتەوە و ئەویش خۆی سوارچاکێکی ئازاو بوێرە، بەجۆرێك کە ئاشەکانی بای لێدەبۆوە هەژدیهای ئەفسانەیی و شەڕی لەگەڵدا دەکردن ، لە دواجاریشدا کەلەو هێزە نۆستالژیە وەئاگا دێت ، بەرگە ناگرێت و دەمرێت.. ئەمە جوانترین نمونەی ئەو نۆستالژیا وەهمیانەن کە ڕۆژانە بۆ قوتار بوون لە دڵڕەقی ڕۆژانە ژیانی ئێستا،بەرهەمیدەهێنین و لەگەڵیدا دەژین. ئەم کێشە بەندی وئیشکالیەتە مرۆیە لە نێوان وەهم و نۆستالژیادا، سێرڤانتس لە شاکاری (دۆنکیخۆتە لامانخا)دا باسیدەکات..

مرۆ کەدەگاتە تاراوگە ، نۆستالژیا دەبێتە بەشێکی سەیری ژیانی سایکۆلۆژی، گەر نەبێتە هەموو ژیانی ، بەشێوەیەك کە وڵاتی دووهەم بۆ هەندێك شوێنایەکە بۆ بیناکردنەوەی ئەو شوێنەی کەونیان کردووە، بەجۆرێك هەموو ناشرینیەکانی کۆمەڵگەیەکانی خۆیان بیر دەچێتەوە و تەنها خەریکی ڕازاندنەوەی لایەنە بچوکە پۆزەتیفەکانینان.. زۆری کوردی دەرەوە ، بەتایبەت ئەوانەی لەدەست شەڕی ناوخۆی خۆکوژی هەڵاتبوون، هەر لەگەڵ گەیشتنیان بۆ ئەوروپا، دوای ماوەیەك هەموو ئەو چیرۆکە ناشرینانەیان بیرچۆوە و ڕایانکردەوە نێو باوەشی حزبەکانەوە، ئەمە وەفاداری نیە بۆ پارتەکانیان ، بەڵکو گەڕانەوەیەکە بۆ شوناسێك کە مەزندەی ئەوە دەکەن ونیان کردووە و لەو ئینتیمایەوە دەیدۆزنەوە.بەڵام لەڕاستەقینەدا ئەمە هێزێکی نوستالژیە کەلەپشت ئەو گەڕانەوە وەهمیەدایە.. ئەمە و زۆر نمونەی دیکە نۆستالژیا بە ڕابوردووەوە دەبەستێتەوە بەڵام بەهێزێکی فانتازیاوە، بەهێزێکی گێڕانەوەیووردودرشتی ئەو دەم و چاو شوێنانەی لەخەونەکاندا بەدووتەوەن، بەشێکی هەرە زۆری ژیانی مرۆیی تاراوگەکراو لە نیشتمان و شوێنێکدایە جیاوازە لەو شوێنەی تێدا دەژی ، لەخەوندا نیشتمان و شار و دەم و چاوەکان بەووردەکاری بێزارکەرەوە بەدووتەوەن، بەتایبەت ساڵانی سەرەتای مەنفا، بەڵام مەترسیەکەی لەوەدایە لەدوای تێپەڕ بوونی ساڵەکان وێنەکانی ئەوێ کاڵدەبنەوە، ئیدی ئێمە لەبەردەم نۆستالژیایەکداین کە بەتۆخی پابەند نیە بە بابەتی خۆیەوە، چاکتر وایە بڵێم کاڵبۆتەوە، هەر بۆیە لەگەڵ گەڕانەوەت بۆ نیشتمان تووشی ئەو شۆکە گەورەیە دەبیت، چیدی شوێنەکان و کەسەکان بەو جۆرە نین کەمرۆ ساڵانی دوورودرێژی دوورکەوتنەوە، نۆستالژیت ڕازاندویەتیەوە بەوەهمەکانی خۆی ، لەگەڵ گەڕانەوە بۆ تاراوگە، وێنەکان ئاراستەیەکی دیکە وەردەگرن، نۆستالژیا بەدوای بابەتی خۆیدا دەگەڕێت ، بابەتێك هیلاکە و هێزی گەڕانەوەی لەمەو بەری نەماوە.. لێرەوە بەتایبەت ئیشکالیەتی نوسەر دەستپێدەکات لەمەنفا، لێرەوە فانتازیا تووشی لێدان و درزبردن و سیسبوونەوە دەبێت ، بێگومان گەر وشك نەبێتەوە..

من خۆم ، وە زۆر لەهاوڕێ نوسەرکانم کەئێستا هەمووان لە تاراوگەن، ئەو زەمەنەی دوای ڕاپەڕین، ئەو نەوە هیلاکە بووین بەدەست جەنگە شێتەکانی سەدامەوە، یان سەربازی هەڵاتوو بووین ، یان ماوەیەك لە ئێران بووین، یان پێشمەرگەبووین، لەدوای ڕاپەڕین وورده وورده یەکترمان گرتەوە، لە پڕێکدا هەندێك نوسەر و دەم و چاوی نێوەندەکە هاتنەوە کەساڵانێکی دوورودێژ بوو لە ئەوروپا بوون، ئەوەندە بە حەماسەوە لەواقیعی کوردیان دەڕوانی ، ئەوەندە بریقە و دروشمەکان ئەوانی لەکوردایەتیەکی وەهمیدا نقومکردبوو ، کەچیدی ئەدەب وئیشکالیەتە فیکریەکانی وەك ئیستاتیکا و زمان و ڕاڤەکردنیان لەبیر چووبۆوە..بۆچی ئەمانە وایان لێهات بەمەرجێك لەنیشتمان کتێبی باشیان نوسیبوو؟!..بۆ ئەوەندە سادە بوونەوە کەلەپڕۆسەی ڕەخنەگریتنیشیان لەدەسەڵاتی کوردی لەئاستێکی ساکار و تەشەرەیدا بوو .. دیارە ئەم دیاردەیە لای من ترسێکی گەورەی لادروست کردم بەرامبەر مەنفا ، ترسێکی مەشروع لە وشکبوونەوەی فانتازیا و هەستیاری بەرامبەر جیهان و ئیستاتیکا، منی نیگەران دەکرد.بێزاری دەکردم کەئێمە نوسەری باش لەنێوەندێکی ئاوەهای پڕ قاچاخچی سیاسەت و ژیان لەدەست دەدەین. وشکبوونەوەی فانتازیا کێشەیەکی گەروەیە بۆ ڕۆمانوس لێرەوە حەزدەکەم باس لەدووئیشکالیەت بکەم، یەکەم: یان دەبێت بەردەوام وێنەکانی نیشتمان یان بەتەعبیرێکی دیکە (سەرچاوەی یەکەم) بابەتی نوسین بێت ، ئیشکالیەتی دووەم ئەوەیە کە فانتازیاکی ناڕیالیست و دوور لە شوناسی خۆت دەبێت بە بابەتی چیرۆکەکانت!!. ئیشکالیەتەکە لەوەوە دەستپێدەکات کەچیدی مرۆ لەسەر زەوی خۆی نیە، سەرەتا هەستدەکەیت بەردەوام بەسەر تویژاڵێکی ئاوی بەستوویی دەریاچەیەکدا ڕێگەدەبڕی ، هەمیشە ترسی نقومبوون و

شكاندنی ئەو سەهۆڵبەندانە ناسکەی بن پێیەکانت نیگەرانت دەکات، ئەمە جگەلەوەی سەرەتا کێشەت هەیە لەگەڵ زماندا ، بەڵێ زمان ، تۆیەك کەلەسەر کێشەی گرنگی ئیستاتیکی وفیکری دەنوسی ، دەبیت بەیەکێك کەدەبێت ڕۆژانە هەوڵبدات بە ڕستەی زۆر سادە تەعبیر لەخۆی بکات!، ئەمە جگەلەوەی کێشەیەکی کولتوریشە، هەموو عادەتەکانی نانخواردن و قسەکردن و خەوتن و هەڵس و کەوتت قڵپ دەبێتەوە، جگەلەوەی لە کەسێکی نێو ناوەڕاستی ڕووداوەکان دەبیت بە کەسێکی پەراوێز کراو ، پەراوێزکردنێك دەستی ئەو کۆمەڵگەیەی تێدانیە بەقەد هێندەی دەستی ڕۆژگارێکی سەختە..لێرەوە نۆستالژیا بەهوروژمێکی سەیرەوە داگیرت دەکات، دەتکاتە هەویری خۆی ، ئیدی هەستدەکەیت پاڵەوانێکیت و بەهەڵە لەم شوێنەدا گیرساویتەوە، شوێنی سەرچاوەی یەکەم (نیشتمان و کۆمەڵگە) چیدی ئەو هێزە ڕەخنەیە لەخۆیان ناگرن، بەڵکو دەبنە بەهەشتێکی ونبوو،دەبێتە خەیاڵێکی دۆنکیخۆتانە، ئەمەش لەلای نوسەر ئیشکالیەتە، دەبێت بەئاگایەوە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، بەجۆرێك نەبێتە هۆی تێکدانی بەها ئیستاتیکیەکانی ئەدەب، وەزیفەی ئەدەبیش هەروەها هاوسەنگکردنەوەیەی دنیایە لەنێوان خێر و شەڕدان لەنێوان جوانی وناشرینیدا، گەڕانێکە بەدوای جوانیدا بۆ بەرهەمهێنانەوەی مانا ، بەتایبەت لە نوسینی ڕۆماندا هەموو بەشێك بەرهەمهێنانی مانایە لەڕێگەی ڕووداو و فانتازیەکی هاوسەنگەوە بەرهەمدێت نەك فانتازیەکی بێ لۆژیك . لە نۆستالژیای وەهمیەوە، فانتازیا هاوسەنگی خۆی تێکدەدا بۆ کردەی بەرهەمهێنانی مانای ئەدەبی، ئەوەی کەلێی دەکەوێتەوە جۆرێکە لە حەماس و شەوق و یادکردنەوە بەبێ بەرهەمهێنانی مانای ئەدەبی. لەمەوە وە مەنفا تەنها ژیان لەسەر نۆستالژیا و کارکردنی فانتازیا لەسەری ، تێکستی لێکچووی دووبارە بۆوە بەرهەمدەهێنی ، هەر بۆیە زۆر لەنوسەرە باشەکانی کورد لە دوای ماوەیەك نیشتەجێبوونیان لە مەنفایەکی ئەوروپی ، شتێکی دیکەیان لێدەردەچێت، کەبەشێکن لەحەماس و بەشێکیشن لە تورەیەکی بێمانا و دەقەکانیشیان تەنها جوینەوەی شێوازێکی دووبارەبۆوەیە ، چەقبەستنێکە لەنێو شێوازێك و بیرکردنەوەیەکی تەمومژاویدا .. هەچ کاتێکیش تووشی شۆکی ئەوە بوون کەنیشتمان چیدی خاکی کەوسەر ئەنەماوە ئەوسا فانتازیا ووشك دەکاتەوە ، بەکورتی ئیشکبوونەوەی فانتازیا لە مەنفادا لەئاستێکی ترسناکدایە بۆ نوسەر .. دووهەم ڕێگا ئەوەیە پەلاماری چەندەها بابەت بدەیت کە دوورە لە شوناسی خۆتەوە، زۆرجار لەوڕێنە دەچن، تەنانەت لەڕووی مرۆیشەوە مانای نابێت بۆ هیچ خوێنەرێکی دنیا، ئەمەش حاڵەتی دەگمەنن، بەڵام نوسەری هوشیار لەمەنفادا بیری لێدەکاتەوە، ئەو پرسیارەی دەیکات لەخۆی ئەوەیە : لەسەر چی بنوسم !! ، ڕابوردوو و بۆن و ڕەنگ و شوێنەکانی ، یان ئێستایەك کەهێشتا پێمەلەمە تێیدا.. لەکلاسیکیاتی کوردیدا شاعیری گرنگمان (نالی) مەعریفە یاخود بەچەمکی ئەو زەمانە قسان بکەین (عیرفان) دەکاتە ئەلتەرناتیف بۆ جلەوکردنی ئەو نۆستالژیا دڕندەیەی بەهای ئەدەبی نیگەران دەگات.چامە بەناوبانگەکەی کەبۆ (سالم) ی شاعیری نوسیوە، پرسیارێکە لەمەڕ ئەو نۆستالژیایەی تەواوی ژیانی مەنفای نالی داگیرکردبوو ، نالی دەیەوێت لەو قەسیدەیەدا لۆژیکی شیعری بپارێزێت، فانتازیای لەڕێگەی پرسیارکردن لە نێوان سلێمانیەکی (خەیاڵزەدەیی) و سلێمانیەکی (هەبوویی) بەراوردبکات، سلێمانیەك وەك هەبوویەکی واقیعی نەك سلێمانیەکی خەیاڵ لێکراوە .. سالم لە قەسیدەکەیدا تەواوی ئەو هاوسەنگیە دەگەڕێنێتەوە بۆ نالی ، هەردووکیان، ئەمیان لە مەنفای خۆی و ئەمیشیان لە نیشتمان ، کار لەسەر شوێن و سەرچاوەی بابەتی ئەدەبیان دەکەن بۆ هاوسەنگکردنەوەی فانتازیا لە نێو واقیعی شوێن و زەمەنی هەبوودا، بۆ بەرهەمهێنانی دەقی شیعری لەسەر بنەمانی فانتازیایەك بۆ مانای شیعری نەك بۆ ڕازاندنەوەی دنیا بەوشەکان .. بەهەمان ئاڕاستەش ئەم کێشەیە لەلایەن سەلمان ڕوشدیەوە زۆر جوان چارەسەر کراوە ، هەمیشە فیگورە سەرەکیەکانی ڕۆمانەکانی (سەلمان ڕوشدی) لەنێوان هیندستان و بەریتانیاو ئەوروپادا یاری دەکەن. هەمیشە ئەم دووکولتور و شێوە ژیانە کەپێکهاتەی شوناسی سەلمان ڕوشدین، لەڕۆمانەکانیدا بەهارمۆنیەتێکی سەیر کار لەیەکتری دەکەن، هەر لەڕۆمانی منداڵانی نیوەشەوە بیگرە تاوەکو ڕۆمانی ئایەت شەیتانی و دوا ڕۆمانی ئەمساڵی (شالیماری لێبووك) .. هەمووان تێکەڵبوونێکی جوانی مەنفا و ژیانی کۆچبەریە بە کولتوری بێگانە، بەبێ ئەوەی ببێت بە ئەدەبی کۆچبەران ، یان بێگانە سەر سوڕهێنەرەکان !، نەخێر ، بەڵکو هاوسەنگیەکی ئیستاتیکی هەیە کە دنیا جیاوازەکانی ئەوروپا و هیندستان و سروشتی کەسەکان لە ڕووداوەکاندا پێکەوە دەبەستێتەوە..

ئێستا لەم ڕۆمانەی کەچەند ساڵکە بەهێمنی کاری تێدا دەکەم ، لەم ئیشکالیەتە نێزیك دەبمەوە ، کێشەی نۆستالژیا و شوێن و زەمەن و گۆڕانی کەسەکان لەنێو کەشو هەوایەکی دیکەدا ، کەزۆربەیان سۆڤیەتی جارانە، بەو سیفەتی بەندە دووساڵی پەڕەوازەییم تێدا بەسەر برد، نوسینێك بەردەوام هەوڵدەدەم فانتازیا کار بکات نەك نۆستالژیایە بۆ مەنفای ڕوسیم، فانتازیایەکی ئەدەبی بۆ ئەوەی نوسینەکە بپارێزێت لە نوسینەوەی یادەوەری ...

توانا ئەمین: تا ئەو جێگایەی ئێوە ئاگادارن چیرۆکی کوردی یا باشتر وایە بڵێن ڕۆمانی کوردی لە کوێی ئێستای ڕۆمانی جیهانیدایە ؟ دەتوانین لەسەر ئەو تێکستە نوێیانەی ئەم دواییەی ئەدەبی کوردی نیقاشی ڕۆمان بوون و ڕۆمان نەبوون بکەین؟

ئیسماعیل حەمەئەمین: ڕاستیت دەوێت من نازانم ئەم گرێیە دەروونیە چیە کەناوی ڕۆمانی جیهانی یاوەکو ئەدەبی جیهانیە لەنێو ئێمەی نوسەرانی ڕۆژهەڵاتیدا هەیە .. هەمووی پابەندە بەو گرێ ئیستشراقیەی کە ئێدوارد سەعید باسی لێوەی دەکات .. ئەم بابەتێکە گفتوگۆ زۆر هەڵدەگرێت ، بەڵام ئەوەندەی پەیوەندی بەجیهانیبوونەوە هەبێت دەبێت یەکەمجار بپرسین ئەدەبی جیهانی بوونی هەیە ؟! ، یاخود ئەوە ئەدەبی ڕۆژئاوایە کە بەهۆی دەزگا بەهێزەکانی بڵاوکردنەوە و وەرگێڕانەوە جیهانبوونی دەبەخشن بە نوسەرەکان، بەمەرجێك بە چەندەها داهێنەر هەیە لەڕۆژهەڵاتدا لەبەر ئەو هەژاریە سەیرەی خوێنەر و دەزگاکانی بڵاوکردنەوە و نەبوونی سیاسەتی کولتوری حکومەتەکان تاوەکو مردنیان لەسوچێکی خراپدا دەمێننەوە ، ئەمەیە بەشێکی ئەدەبی جیهانی ، بۆ نمونە ، گەر نەجیب مەحفوز نوسینەکانی وەرنەگێڕدرانایە سەر زمانەکانی دیکە ، لەوانە بوو نەجیب مەحفوز لەچوارچێوەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بمایەتەوە، ئەمە لایەنێك ، لایەنێکی دیکە ئەوەیە ، من پێمووایە هەموو بەرهەمهێنانێکی باش خۆی لەخۆیدا ئەدەبێکی جیهانیە، مادامەکی ئەدەبە بە پڕاوپڕی وشە، لێرەدا دەبێت پرسیارەکەی تۆ بە شێوەیەکی دیکە فۆرمولە بکەمەوە دەڵێم : ئایا ئەم دەقانە ئەدەبن یان نا؟، وەڵامی ئەم پرسیارە مەرجی بەجیهانی بوونێتی ، گرنگ ئەوەیە ئەوەی دەنوسرێت لەئاستی ئەدەبێکی باڵادا بێت، ئیدی ئەو ئەدەبە موڵکی هەموو مرۆڤایەتیە. (ستاندال) باشی نوسیووە لەبەر ئەوە موڵکی هەمووانە، ئێمەی ڕۆماننوس دەگەڕێینەوە بۆ مۆباسان، بۆ بەلزاك ، بۆ مەمی چیرۆك نوس، بۆ نالی ، بۆ خۆسیە سێلا ، بۆ دێستیۆفسکی ، بۆ سۆڵژێنستن، بۆ باسترناك ، بۆ یەسەنین، بۆ مەحوی .. بۆ یەشار کەمال ، سەلمان ڕوشدی ، کونتەرگراس ، کافکا، مونیف ، موحەمەد زەفزاف و موحەمەد شوکری و زۆری دیکەی کەهەمووان بەجیاوازی تەمەن و زەمەن و پۆلێنکردنی کلاسی و مۆدێرنەوە لە ڕۆحی مرۆکانەوە، لەخەونیان ، لە خوتورە و دڵەڕاوکیانەوە نێزیکن .ئەمەیە جیهانیبوونی ئەدەب ، نوسینە بە هەموو ماناکانی باڵایی ئەدەبەوە..

دەربارەی ئەوەی ئێمە نیقاشی ڕۆمان بوون یان ڕۆمان نەبوون بکەین، ئەوە مەسەلەیەکی دیارو ئاشکرایە، کامە دەق ڕۆمانە و کامەش شتێکی دیکەیە، دیارە دەبێت ئێمە ئەوە بڵێین کەهێشتا لەنێو ئێمەی کوردا خوێنەری ڕۆمان دروست نەبووە، مەرج نیە ئەوەی چەند ڕۆمانێك بخوێنێتەوە خوێنەری ڕۆمان بێت، تەنانەت لەنێو شاعیر و ڕۆژنامەنوسەکانیشدا ڕۆشنبیری خوێندنەوەی ڕۆمان لەلاوازیەکی بەرچاودایە، ئێمە هێشتا خوێنەرێکی تاکڕەهەندمان هەیە کە دوای چەند نوسەرێك دەکەوێت و لەوانەوە هەموو دەقەکانی دیکە فەرامۆش دەکات، دیارە ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ دوو هۆکار، یەکەم ئێمە خوێنەری بەراوردکار و خاوەن ڕۆشنبیری سەربەخۆمان نیە ، دووهەم ئێمە دەزگای چاپی بڵاوکردنەوەی خاوەن ئەزمون و کۆنسێپت و خاوەن چەشەو ڕەخنەگری تایبەت بەخۆمان نیە، لەبەر ئەوە هەموو کتێبە ناشرینەکان لەتەنیشت جوانەکانەوە یەك مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت ، هەمووشیان دەکەونە نێو کتێبخانەی تەپوتۆزاوی و لاتەریك و لەدوا چارەنوسیشدا دەکەوێتە سەر جادە .. تاوەکو چارەنوسی کتێبی ئێمە بەدەست ئەو جۆرە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە و کتێبفرۆشی سەرجادە بێت ، ئەوا ئێمە لەبەردەمی خوێنەرێکی بێ ئاڕاستە و هیلاکین کەزۆر دەگمەنە خۆی بتوانێت دەقی جوان بدۆزێتەوە.. من زۆر بیر لەو چیرۆکنوسە گەنجانە دەکەمەوە کەلەم قەربالغیەدا بەهێمنیەوە دەنوسن و لەبەر ئەوەی ناوێکیان بۆ خۆیان دروست نەکردووە ، لەم قەربالغی پڕ بەنێو نوسەری نەخوێندەوارەدا وندەبن و فەرامۆش دەکرێن..دەزگای چاپەکان گرنگی نادەن بەدۆزینەوەی تێکستە جوانەکان بەقەد ئەوەندەی سیاسەتی دەزگاکە گرنگە بەلایانەوە، خۆ زۆربەشیان ڕوونمایەکی پارتی کوردین و چارەنوسیان بەدەست ئەوانەوەیە..

ڕۆمانەکانی کاروان کاکەسوور گەر وەرگێڕدرێن و گرنگیان پێبدرێت هیچی دیکەی لەو ڕۆمانەباشانەی جیهان کەمتر نیە، ئەوانەی بەختیاریش هەروەها، تەهای ئەحمەد ڕەسوڵ و عەتا موحەمەد و زۆری دیکە لەو هاوڕێ ئازیزانەم لەئاستێکی باڵای ئەدەبیدان ، کەواتە جیهانین ..بەڵام بامن شتێکتی دیکەت پێ بڵێم لەاووی بەجیهانیبوونمانەوە :من پێمووایە هەموو ئێمەی چیرۆکنوس لەدنیادا لەیەك فەسیلەی حەیوانین (بەو پێیەی مرۆڤیش ئاژەڵێکی قسەکەرە) ، هەمووان زۆر فاکتەر کۆمان دەکاتەوە بەجیاوازی ڕەنگی پێست و بیروڕا و نەتەوە و زمانەوە ، هەمووان حەزێك و خولیایەکمان هەیە بۆ کردنی هەموو ژیان بە گێڕانەوەیەك وەك ئەوەی خۆمان دەمانەوێت، نەك وەکو ئەوەی خۆی هەیە !، هەمووومان حەزمان لەتێکدانی بوعدی شتەکانە و پێوەنان وزیادەڕۆیی ئەدەبیە، هەمووان کۆمەڵێك خەوبینەرین و شێوازە ژیانێکی سەیرمان هەیە .. هەمووان لەیەك فەسیلە و ڕەگەزین .. بامن شتێکی خۆشت بۆ بگێڕمەوە پێش چەند ساڵێك لەمەو بەر (پاوڵۆ کۆیلۆ) هات بۆ نورنبێرگ ، ئەم شارەی چەندەها ساڵە تێیدا دەژیم ، ئێوارەکەی بڕیار وابوو ئەو لە کتێبخانەیەك ڕۆمانە تازەکەی (یازدە دەقیقە) ئیمزا بکات و شتێك لەسەر ئەو کتێبەکەی قسەبکات، کەمن و هاوڕیەکم ئێوارە چووین بۆ کتێبخانەکە، سەرەی خەڵك گەیشتبووە ڕادەیەك کە زیاتر لە چوارسەد کەس لەسەرەدا وەستابوون بۆ ئیمزا و زیاتر لەچوارسەدی دیکەش بەهیوای ئەوە بوون گەر (کۆیلۆ) هیلاك نەبێت ، ئەوا ئەوانیش ڕێگەیان پێدەدرێت، بواری فۆتۆگرتن و پێشکەشکردنی تایبەت نەمابوو .. هاوڕێیەکەم گووتی چاوت لێیە ناتوانین وێنەی لەگەڵدا بگرین ، بەڵام سەیر لەوەدا بوو کەدوای دووسەدو حەفتا کەس من چوومە بەردەمی سەیرێکی کردم و گووتی: با پێکەوە فۆتۆ بگرین ، فۆتۆیەکە بەتوندی یەخەمی گرتووە، کەهاتینە دەرەوە برادەرەکەم گووتی : سەیرە خۆ تۆ داوات لێنەکرد،

گووتم : ئاسانە هەمووان بەجیاوازی توانا و ناوبانگەوە لەیەك فەسیلەی حەیوانین ، وەكو ئەو سەگانە واین كەڕوومان دەبێت بەڕووی یەكترەوە بۆنی یەكتری دەكەین ...ئەمەیە ڕۆمانی جیهانی بۆن كردن بەوانەی وەك خۆت خەوبینەرن ....

*ئەم گفتوگۆیە لە ژمارە (111)ی گۆڤاری رامان دا بڵاوبۆتەوە.